Yayın Geliş Tarihi (Submitted): Haziran/June-2025 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Ağustos/August-2025

Küresel İklim Krizi ve Aile: Ekososyal Riskler, Etkiler ve Eğitim Perspektifleri*

The Global Climate Crisis and the Family: Ecosocial Risks, Impacts and Educational Perspectives

Selin BARIŞCAN [1]

Öz

Bu derleme makalesi, küresel iklim krizinin aile yaşamı üzerindeki çok boyutlu ve karmaşık etkilerini ekososyal riskler çerçevesinde kapsamlı şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, iklim krizinin ailelerin karşılaştığı ekonomik belirsizlikleri, sosyal uyumsuzlukları ve artan psikososyal zorlukları nasıl derinleştirdiğini detaylı literatür taramasıyla ortaya koymaktadır. Özellikle çocuklar, yaşlılar ve kadınlar gibi kırılgan grupların iklim krizinden orantısız biçimde etkilendiği ve bu durumun mevcut eşitsizlikleri daha da şiddetlendirdiği vurgulanmaktadır. Makale, ekososyal baskıların aile yapısı ve işlevleri üzerindeki olumsuz sonuçlarını mevcut literatürden hareketle incelemektedir. Mevcut literatürden hareketle, makale aynı zamanda eğitim sistemlerinin bu ekososyal risklerle mücadeledeki hayati ve dönüştürücü rolünü ortaya koymaktadır. Ekolojik farkındalığın artırılması, bireylere yönelik psikososyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve aile-okul iş birliğinin güçlendirilmesi gibi stratejilerin önemi üzerinde durulmaktadır. İklim adaleti, çocuk hakları ve eğitimde fırsat eşitliği gibi etik ve politik boyutlar da bu analizin temel odak noktalarını oluşturarak, kapsayıcı ve adil çözümlerin gerekliliğini göstermektedir. Eğitim hem bilgi aktarımı hem de davranış değişikliği için kritik bir araç olarak ele alınmaktadır. Elde edilen bulgular, ailelerin iklim krizine karşı dayanıklılığını artırmak ve gelecek nesiller için umut aşılamak adına yenilikçi eğitim politikaları, erişilebilir sosyal destek programları ve etkin küresel iş birliğinin vazgeçilmez olduğunu göstermektedir. Bu derleme, geleceğe yönelik sürdürülebilir ve kapsayıcı çözümler geliştirmek için mevcut bilgi birikimini sentezleyerek somut, uygulanabilir ve politika yapıcıları için yol gösterici öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim krizi, aile yaşamı, ekososyal riskler, eğitim sistemleri.

Makale Türü: Derleme

Abstract

This review article comprehensively examines the multidimensional effects of the global climate crisis on family life within the framework of ecosocial risks. The study reveals through a detailed literature review how the climate crisis deepens economic uncertainties, social disharmony and psychosocial difficulties faced by families. It emphasizes that vulnerable groups such as children, the elderly and women are disproportionately affected by the climate crisis, exacerbating existing inequalities. The article reveals the negative consequences of these ecosocial pressures on family structure and functions. Based on the literature, it also analyzes the vital and transformative role of education systems in combating these risks. The importance of strategies such as increasing ecological awareness, developing psychosocial support mechanisms and strengthening family-school cooperation is emphasized. Ethical and political dimensions such as climate justice, children's rights and equal opportunities in education also constitute main focal points, revealing the necessity of inclusive and fair solutions. Education is considered a critical tool for both knowledge transfer and behavior change. The findings show that innovative educational policies, accessible social support programs and effective global cooperation are indispensable to increase the resilience of families to the climate crisis and instill hope for future generations. This review synthesizes existing knowledge to develop sustainable, inclusive solutions, provides applicable recommendations for policy makers.

[1] İzmir Demokrasi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, bariscanselin@gmail.com

Atıf için *(to cite)*: Barışcan, S. (2025). Küresel İklim Krizi ve Aile: Ekososyal Riskler, Etkiler ve Eğitim Perspektifleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27*(Aile Özel Sayısı), 455-485.

Keywords: Climate change, family life, ecosocial risks, education systems**.**

Paper Type: Review

Giriş

İnsanlık, Sanayi Devrimi'nden bu yana gezegenin doğal dengesini benzeri görülmemiş bir hızla dönüştürmüş ve bu dönüşüm, günümüzde iklim krizi olarak adlandırdığımız küresel bir tehdide yol açmıştır (Akın, 2006). IPCC'ye (2023) göre, atmosferdeki sera gazı emisyonlarındaki artış, küresel sıcaklıkların yükselmesine, deniz seviyelerinin artışına, ekstrem hava olaylarının sıklık ve şiddetinin artmasına ve biyoçeşitlilik kaybına neden olmaktadır. Bu değişimler, sadece çevresel bir felaket değil, aynı zamanda derinlemesine bir sosyal, ekonomik ve politik kriz olarak kendini göstermektedir. Gıda ve su güvensizliği, kitlesel göçler, sağlık sorunlarının yaygınlaşması ve altyapı tahribatı gibi doğrudan ve dolaylı etkileriyle iklim krizi, modern toplumların karşılaştığı en karmaşık meydan okumalardan biridir (FAO, 2015, s.1).

Bu kapsamlı krizin etkilerini anlamak için, toplumun en temel birimi olan aileye odaklanmak hayati öneme sahiptir (Turğut, 2017). Aileler, iklim değişikliğinin doğrudan ve dolaylı sonuçlarını en kişisel düzeyde deneyimleyen yapılar olmalarının yanı sıra, bu kriz karşısında adaptasyon, dayanıklılık ve gelecek nesillere bilgi aktarımı gibi merkezi roller üstlenirler (UNICEF, 2012, s.65). İklim krizinin getirdiği belirsizlikler ve zorluklar, ailelerin geleneksel işlevlerini; barınma, geçim, sosyalleşme ve güvenlik, tehdit etmekte, aile içi dinamikleri ve refahı derinden etkilemektedir (Özvar, 2022). Bu bağlamda, ailelerin iklim krizi karşısındaki konumu, yalnızca krizin etkilerine maruz kalan birimler olmaktan çok, aynı zamanda toplumsal direncin ve sürdürülebilir dönüşümün temel taşıyıcısı olarak ele alınmalıdır.

Ele alınan kilit kavramlardan biri olan ekososyal risk, ekolojik bozulma ile sosyal eşitsizliklerin ve kırılganlıkların kesişim noktasını ifade eder (Kanbir, 2023; Wang ve Altanbulag, 2022). Bu kavram, çevresel risklerin yalnızca doğaya özgü olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıların ve eşitsizliklerin bu riskleri nasıl derinleştirdiğini veya farklılaştırdığını anlamak için bir çerçeve sunar (Brown ve Chang, 2024). İklim krizi, bu ekososyal riskleri artırarak, özellikle düşük gelirli haneler, yerinden edilmiş topluluklar, engelliler, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar gibi kırılgan grupları orantısız bir şekilde etkilemektedir (Artan, 2024). Aileler, bu ekososyal risklerin hem mağduru hem de potansiyel çözüm noktası olarak ele alınmalı; karşılaştıkları zorluklar bütünsel bir bakış açısıyla anlaşılmalıdır. Bu bütüncül bakış açısı, sadece çevresel adaptasyonu değil, aynı zamanda sosyal adalet ve eşitlik boyutlarını da içeren kapsamlı stratejiler geliştirmeyi zorunlu kılar (World Bank Group, 2024, s.16).

Bu bağlamda eğitim sistemi, iklim kriziyle mücadelede temel bir araç olarak öne çıkmaktadır (United Nations, 2020). Eğitim, bireylerin ve ailelerin iklim değişikliğinin nedenleri, etkileri ve çözüm yolları hakkında bilgi edinmesini sağlamanın yanı sıra, farkındalık yaratma, davranış değişikliği teşvik etme ve adaptasyon kapasitesi geliştirme potansiyeli taşır (Uyar ve Uyar, 2023). Eğitim yoluyla aileler güçlendirilebilir, gelecek nesillerin iklim bilinci şekillendirilebilir ve sadece bilişsel değil, aynı zamanda duygusal ve eylemsel boyutlarıyla bu küresel krize yanıt verilebilir (Ride, 2019). Eğitimin dönüştürücü gücü, bireyleri ve toplulukları pasif alıcılardan aktif katılımcılara dönüştürerek, sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri kazandırabilir (UNESCO, 2020).

Bu araştırmanın temel amacı, iklim krizinin aile yaşamı üzerindeki ekososyal risklerini kapsamlı bir şekilde incelemek, eğitim sistemlerinin bu risklerle mücadeledeki rolünü analiz etmek ve geleceğe yönelik umutlu ve dayanıklı tasavvurlar sunmaktır. Makale, mevcut literatürü sentezleyerek, politikacılara, eğitimcilere ve topluma yönelik somut öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışma, iklim krizinin aileler üzerindeki etkilerini anlamanın yanı sıra, eğitim sistemlerinin bu küresel zorluk karşısında nasıl daha etkili birer araç olabileceğine dair yeni perspektifler sunmayı amaçlamaktadır. Sonraki bölümlerde, iklim krizinin aileler üzerindeki ekonomik, sosyal ve psikososyal etkileri detaylandırılacak; kırılgan grupların durumu özel olarak incelenecektir. Ardından, eğitim sistemlerinin krizle mücadeledeki stratejileri ve geleceğe yönelik umut tasavvurları ele alınacak, son olarak etik ve politik boyutlar derinlemesine tartışılacaktır.

1. Yöntem

Bu çalışma, küresel iklim krizinin aile yaşamı üzerindeki etkilerini ekososyal riskler bağlamında inceleyen bir derleme makalesidir. Çalışma, ilgili konudaki mevcut literatürü bir araya getirerek sentezlemek amacıyla sistematik literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, 2010-2025 yılları arasında yayımlanmış İngilizce ve Türkçe akademik makaleler, raporlar ve kitaplar sistematik olarak taranmış ve değerlendirilmiştir.

Kaynaklar, "iklim krizi", "aile yapısı", "psikososyal etkiler" ve "eğitim" gibi anahtar kavramlar kullanılarak Scopus, Web of Science, PubMed ve Google Scholar gibi güvenilir akademik veri tabanlarından seçilmiştir. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler (UN), UNICEF, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası kuruluşların resmî raporları da incelemeye dahil edilmiştir. Toplanan kaynaklar, makalenin ana temaları doğrultusunda tematik analiz yoluyla sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

Derleme yöntemi gereği, birincil veri toplama süreci gerçekleştirilmemiş ve herhangi bir katılımcı yer almamıştır. Ayrıca, çalışma sadece mevcut literatürün kapsamlı bir incelemesine dayandığı için etik kurul izni gerektirmemektedir. Bu yöntem sayesinde, alandaki mevcut bilgi birikimi bir araya getirilerek, iklim krizinin aileler üzerindeki çok boyutlu etkileri hakkında bütüncül bir bakış açısı sunulmuştur.

2. Ekososyal Riskler ve Aile

İklim krizi, gezegenimizin doğal sistemlerini dönüştürürken, insan toplumlarının temel direği olan ailelerin yaşam döngülerini de derinden etkiler (Abdelmonem, 2024). Bu etkiler, doğrudan gözlemlenebilen çevresel felaketlerden, aile içi dinamikleri ve bireysel refahı etkileyen dolaylı sosyo-ekonomik ve psikolojik sonuçlara kadar geniş bir yelpazeye yayılır (Dominelli, 2011). Bu bölümde, iklim krizinin aile yaşamına yönelik ekososyal riskler; ekonomik, sosyal ve psikososyal boyutlarıyla ele alınacak, özellikle kırılgan grupların maruz kaldığı orantısız etkiler incelenecek ve ailelerin bu kriz karşısında geliştirdiği dayanıklılık ve adaptasyon stratejileri tartışılacaktır.

2.1. İklim Krizinin Aile Yaşamına Etkileri

İklim krizinin aileler üzerindeki etkileri, genellikle ani ve şiddetli doğal olaylarla başlar ancak zamanla kronikleşen ve yaşamın her alanına sızan sonuçlar doğurur (Berry, Bowen, & Kjellstrom, 2010). Aşırı hava olayları, altyapı hasarı ve iklim göçü gibi doğrudan çevresel etkiler, ailelerin temel güvenlik ve geçim kaynaklarını tehdit etmektedir (Şengül ve Murat, 2024). Örneğin, sel, fırtına, kuraklık, orman yangınları ve sıcak hava dalgaları gibi şiddetli olaylar, aile konutlarına, tarım arazilerine ve dolayısıyla geçim kaynaklarına doğrudan zarar vermektedir (UNICEF, 2021, s.27). Bu tür olaylar, ailelerin evlerini kaybetmelerine, tarımsal üretimlerinin sekteye uğramasına ve dolayısıyla gıda güvensizliği yaşamalarına yol açabilmektedir. Şehirlerde ise altyapı (yollar, köprüler, enerji şebekeleri) üzerindeki tahribat, temel hizmetlere erişimi kısıtlayarak ailelerin günlük yaşamını felç edebilir.

Artan sıcaklıklar ve değişen yağış rejimleri, özellikle tarıma bağımlı bölgelerde su kıtlığına ve mahsul verimliliğinde düşüşlere neden olmaktadır (Akalın, 2015). Bu durum, ailelerin gıda erişimini zorlaştırarak yetersiz beslenme ve açlık riskini artırmaktadır (FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO, 2022, s.10). Gıda güvencesizliği, özellikle küçük çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini olumsuz etkileyen uzun vadeli sonuçlar doğurabilir (Gallegos, Eivers, Sondergeld, & Pattinson, 2021). Yaşanmaz hale gelen bölgelerden veya afetlerden kaçan aileler, iklim göçmeni durumuna gelerek büyük bir yerinden edilme süreci yaşarlar. Bu durum, aile üyelerinin birbirinden ayrılmasına, geleneksel toplumsal ağların bozulmasına ve yeni yaşam alanlarında uyum sorunları yaşamalarına neden olur (Çakır Sümer, 2024). Kırsal bölgelerden kentlere veya başka ülkelere olan göçler, kültürel şok, ayrımcılık ve yeni bir düzen kurma zorluklarını beraberinde getirebilir (IOM, 2018). Ayrıca, iklim değişikliği, hava kalitesinin düşmesine (özellikle orman yangınları sonrası duman), vektör kaynaklı hastalıkların (sıtma, dang humması) yayılmasına ve sıcak çarpması gibi doğrudan sağlık sorunlarına yol açarak ailelerin sağlık harcamalarını ve yükünü artırır (Şimşir, Akverdi, An & Tur, 2022).

İklim krizinin yarattığı çevresel değişiklikler, ailelerin yaşam kalitesi üzerinde karmaşık ve iç içe geçmiş ekonomik, sosyal ve psikososyal riskleri tetikler (Uysal Şahin, 2021).

Ekonomik Riskler, ailelerin geçim kaynaklarını doğrudan etkileyerek yoksulluğu derinleştirmektedir. Özellikle tarım, balıkçılık veya turizme dayalı geçim kaynakları olan aileler, iklim değişikliğinin doğrudan etkileriyle (kuraklık, aşırı avcılık, doğal afetler) işlerini kaybedebilirler (EPA, 2025; Onur vd., 2025). Bu durum, aileleri yoksulluk döngüsüne sürükleyebilir ve gelir eşitsizliğini derinleştirebilir. Örneğin, uzun süreli kuraklıklar nedeniyle tarım yapılamayan bölgelerde, çiftçi aileler büyük ekonomik sıkıntılarla yüzleşmekte, hatta topraklarını terk etmek zorunda kalmaktadır (Çalışkan, 2010). Artan enerji maliyetleri ve iklim kriziyle mücadele kapsamında alınan önlemler (örn. karbon vergileri) veya artan sigorta primleri, hanehalkı bütçeleri üzerinde ek bir baskı yaratabilir (Ge, Johnson, & Tzur-Ilan, 2025). Ayrıca, doğal afetler sonrası konut onarımı veya yeni bir yaşam kurma maliyetleri, ailelerin finansal yükünü önemli ölçüde artırır (Shaw, 2025). Belirsizleşen ekonomik koşullar, ailelerin geleceğe yönelik plan yapmalarını zorlaştırır ve borçluluk oranlarını artırabilir; kriz dönemlerinde finansal hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar, ekonomik şoku daha da derinleştirebilir (U.S. Department of the Treasury, 2023, s.10).

İklim değişikliği, sadece çevresel etkilerle sınırlı kalmayıp, sosyal yapıları da derinden etkilemektedir (Pasikowska Schnass, 2024). Kaynak yetersizliği, işsizlik ve yerinden edilme gibi durumlar, aile içi ilişkilerde gerilimlere, çatışmalara ve aile içi şiddet riskinin artmasına yol açabilir. Özellikle iklim göçleri, yerleşik topluluklar ile yeni gelenler arasında kaynak paylaşımı, kültürel farklılıklar ve aidiyet duygusu üzerinden sosyal çatışmaları tetikleyebilir (Sözer, 2019). Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin kesintiye uğraması, çocukların gelişimini olumsuz etkileyerek nesiller arası eşitsizlik riskini artırabilir (Rebouças, Falcão, & Barreto, 2022).

Psikososyal açıdan bakıldığında ise, iklim krizi bireylerin ruh sağlığı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmaktadır. Geleceğe dair belirsizlik ve kontrol kaybı hissi, özellikle gençler arasında "iklim anksiyetesi" olarak adlandırılan yaygın bir kaygı türüne neden olmaktadır (Clayton, Manning, Speiser & Hill, 2021; Pihkala, 2020). Aşırı hava olaylarını yaşamış bireylerde depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar gözlemlenebilir (Heanoy & Brown, 2024). Çocuklar bu tür etkilere karşı daha kırılgandır; okul devamsızlığı, stres, yetersiz beslenme gibi faktörler bilişsel ve duygusal gelişimlerini sekteye uğratabilir (Nunes & da Cunha, 2025). Ayrıca, yaşanılan çevrenin değişmesi veya yok olması sonucu ortaya çıkan "solastalgia", özellikle doğayla bağı kuvvetli kırsal topluluklarda kimlik kaybı ve aidiyet duygusunun zayıflaması gibi derin psikolojik sonuçlara yol açabilir (Knez vd., 2017; Özkan, 2025).

2.2. Kırılgan Grupların Durumu

İklim krizinin etkileri, toplumun tüm kesimlerini etkilese de mevcut eşitsizlikleri derinleştirerek belirli kırılgan grupları orantısız bir şekilde hedef alır (Besnili Memiş, 2023). Bu gruplar, iklim şoklarına karşı daha az direnç sahip olabilir ve afet sonrası toparlanma süreçlerinde daha fazla zorluk yaşayabilirler (Çalışır, 2025).

Çocuklar, iklim krizinden en çok etkilenen grupların başında gelir. Fizyolojik olarak daha hassas olmaları (örn. sıcak çarpması, solunum yolu enfeksiyonları), bilişsel gelişimlerinin devam etmesi ve geleceklerine yönelik belirsizlik karşısında daha savunmasız olmaları nedeniyle bu krizin yükünü taşırlar (Hacısalihoğlu ve Balcı, 2023). Eğitimlerinin aksaması, oyun alanlarının kaybı ve kronik stres, uzun vadeli gelişimlerini olumsuz etkileyebilir (Erbil, 2023). Yaşlılar, kronik sağlık sorunları, hareket kısıtlılığı ve sosyal izolasyon riskleri nedeniyle sıcak hava dalgaları, sel ve diğer afetler sırasında daha yüksek ölüm ve hastalık riski taşırlar. Altyapıdaki aksaklıklar, ilaç ve sağlık hizmetlerine erişimlerini zorlaştırabilir (İpekçi, 2023).

Kadınlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde su ve gıda temininden sorumlu olmaları nedeniyle iklim kriziyle birlikte artan yüklerle karşılaşırlar (WWF, 2021). Doğal afetler sonrası artan şiddet riski, sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizlikler ve karar alma süreçlerinden dışlanma, kadınların kırılganlığını artırır (Demirci ve Avcu, 2023). Engelliler ve kronik hastalığı olanlar ise afet durumlarında tahliye ve erişim konusunda özel ihtiyaçları olan gruplardır ve genellikle yeterli destekten mahrum kalırlar (Kesik vd., 2024). Kronik hastalıkları olan bireylerin ilaç ve tedaviye erişimi, iklim şokları sırasında daha da zorlaşabilir (Aydoğmuş Atalay ve Çakır, 2021). Son olarak, yerli halklar ve düşük gelirli topluluklar, doğrudan doğal kaynaklara bağımlı yaşam biçimleri ve sınırlı adaptasyon kapasiteleri nedeniyle iklim değişikliğinin ön saflarında yer alırlar (Kronk Warner, 2015). Düşük gelirli topluluklar ise genellikle kalitesiz konutlarda yaşamakta, güvenli alanlara erişimde zorlanmakta ve afet sonrası toparlanma için yeterli ekonomik imkanlara sahip olamamaktadır (Norton Smith vd., 2016).

2.3. Aile Dayanıklılığı ve Adaptasyon Stratejileri

İklim krizinin yol açtığı risklere rağmen, aileler şaşırtıcı bir dayanıklılık sergiler ve çeşitli adaptasyon stratejileri geliştirir. Dayanıklılık, krizler karşısında ayakta kalabilme, değişime adapte olabilme ve hatta güçlenerek çıkabilme kapasitesi olarak tanımlanır (Aksoy, 2023). Bu kapasite, hem bireysel ve ailevi düzeyde geliştirilen stratejilerle hem de toplumsal destek mekanizmalarıyla güçlenir.

Bireysel ve ailevi adaptasyon stratejilerinde, geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi önemli yer tutar. Tarıma bağımlılığı azaltmak için alternatif iş kollarına yönelmek veya farklı ürünler yetiştirmek, ekonomik şoklara karşı direnci artırır (İlter, 2019ME). Geleneksel bilgi ve becerilerin (örn. ata yöntemleri, kuraklığa dayanıklı tohumlar) kullanımı da adaptasyon sürecinde hayati önemdedir. Aile içi iletişim ve işbirliği, krizlerde dayanıklılığı güçlendirir; psikolojik destek ve empati de önemli unsurlardır. Sosyal destek ağları (komşuluk, akrabalık, gönüllülük grupları) kriz anında ve iyileşmede kritik rol oynar (Walsh, 1996). Örneğin, Bangladeş'te sel felaketlerine karşı erken uyarı sistemleri ve yüzen bahçeler gibi geleneksel yöntemler, ailelerin gıda güvenliğini sağlamasına yardımcı olur. Benzer şekilde, Hollanda'da nehir kenarındaki evler, su baskınlarına karşı yüzer yapılarla tasarlanarak mimari bir çözüm sunar.

Toplumsal destek mekanizmaları arasında hükümetlerin yardım programları, STK'ların yerel destekleri ve uluslararası kuruluşların finansman ve koordinasyonu bulunur (Olçar, 2023). Yerel halkın katılımıyla geliştirilen erken uyarı sistemleri ve adaptasyon projeleri, ailelerin dayanıklılığını artırır (Yeşildal, 2020). Bu bölüm, iklim krizinin aileler üzerindeki ekososyal yükünü anlamaya ve stratejiler geliştirmeye zemin hazırlamıştır. Bir sonraki bölümde eğitim sistemlerinin bu risklerle mücadeledeki rolü ele alınacaktır.

3. Eğitim ve İklim Krizi: Gelecek Tasavvurları

İklim krizinin yarattığı ekososyal riskler karşısında, sadece adaptasyon ve azaltım stratejileri değil, aynı zamanda geleceğe yönelik umut ve direnç oluşturacak mekanizmalar da hayati önem taşımaktadır (İğci ve Çobanoğlu, 2019). Bu noktada, eğitim sistemleri pasif bir bilgi aktarım aracı olmaktan öteye geçerek, bireyleri ve toplulukları iklim krizine karşı güçlendiren, onları değişime yönelten ve yeni gelecek tasavvurları inşa etmelerini sağlayan dönüştürücü bir güç olarak konumlanmaktadır (UNESCO ve MECCE, 2024, s.11; Uyar, 2023). Bu bölümde, eğitim sistemlerinin krizle mücadeledeki rolü, ekolojik ve kriz farkındalığı eğitimlerinin içeriği, aile-okul iş birliğinin önemi, psikososyal destek yaklaşımları ve eğitim yoluyla oluşturulan umut ve direnç potansiyeli tartışılacaktır.

3.1. Eğitim Sistemlerinin Krizle Mücadelede Rolü

Eğitim, iklim krizinin karmaşıklığını anlama, bu krize neden olan süreçleri sorgulama ve çözüm üretme kapasitesi geliştirme sürecinin temelini oluşturur. Eğitim sistemleri, bu mücadelede çok katmanlı bir rol üstlenir (Yeşilyurt, Keskin & Okur, 2024). İlk olarak, iklim krizinin bilimsel gerçekleri, nedenleri ve etkileri hakkında doğru ve güncel bilgilerin tüm eğitim kademelerinde yaygınlaştırılması hayati öneme sahiptir (UNESCO VE MECCE, 2024, s.1-3). Bu, sadece bilişsel bir öğrenme değil, aynı zamanda bireylerin iklim değişikliğini kişisel ve toplumsal bir tehdit olarak algılamasını sağlayan bir

farkındalık sürecini kapsar (Karasu, Altürk & Polat, 2025). İkinci olarak, eğitim bireylerin çevre dostu alışkanlıklar edinmesi (enerji tasarrufu, atık azaltma, sürdürülebilir tüketim) ve kolektif eylemlere katılım için gerekli motivasyonun ve becerilerin kazandırılmasında merkezi bir rol oynar (Akademi Çevre, 2024). Eğitim, pasif gözlemcilikten aktif vatandaşlığa geçişi teşvik etmelidir. Üçüncü olarak, eğitim sistemleri öğrencilerin iklim kriziyle ilgili karmaşık sorunları analiz etme, farklı perspektiflerden bakma ve yenilikçi çözümler üretme kapasitelerinin geliştirilmesine odaklanmalıdır (Doğru ve Orzan, 2025; Şen ve Özer, 2018). Bu, sadece bilimsel bilgi değil, aynı zamanda etik, sosyolojik ve ekonomik boyutları da içeren çok yönlü bir anlayışı gerektirir. Dördüncü olarak, ekolojik sorumluluk, kuşaklararası adalet, küresel vatandaşlık ve dayanışma gibi değerlerin içselleştirilmesiyle bir sürdürülebilirlik ahlakı oluşturulmalıdır (Tekdoğan, 2025). Eğitim, doğayla uyumlu bir yaşam biçiminin ahlaki temelini oluşturmalıdır. Beşinci olarak, iklim krizinin kaçınılmaz etkilerine karşı toplulukların ve bireylerin uyum sağlama ve şoklara karşı direnç geliştirme yeteneklerinin artırılması sağlanmalıdır (Tazegül Bekçi ve Şahinöz, 2024). Bu, risk yönetimi, erken uyarı sistemleri ve yerel adaptasyon stratejileri hakkında bilgi ve beceri kazandırmayı içerir. Son olarak, okullar sadece eğitim veren kurumlar olarak değil, aynı zamanda bulundukları topluluklar için birer çevre bilinci ve sürdürülebilirlik merkezi haline gelmelidir (Rodrigues, Galvão, Nunes & Oliveria, 2025). Okul bahçelerinde permakültür uygulamaları, topluluk için enerji verimliliği projeleri veya yerel gıda üretimi gibi inisiyatifler, okulların toplumsal değişime öncülük etme potansiyelini gösterir (Kabacık ve Deretarla Gül, 2021).

3.2. Ekolojik ve Kriz Farkındalığı Eğitimleri

Ekolojik ve iklim krizi farkındalığı eğitimleri, sadece ders programına eklenmiş bir konu olmaktan ziyade, tüm eğitim felsefesine entegre edilmesi gereken bütüncül bir yaklaşımdır (Uyar ve Uyar, 2023). Program entegrasyonu ve disiplinlerarası yaklaşımlar bu sürecin temelini oluşturur. Erken çocukluktan yükseköğretime kadar tüm seviyelerde iklim konuları ele alınmalıdır: **a**naokulundan itibaren doğa sevgisi ve çevre bilinci aşılanmalı, ilkokulda temel ekolojik kavramlar, ortaöğretimde iklim biliminin detayları ve etkileri, yükseköğretimde ise iklim kriziyle ilgili derinlemesine araştırma ve çözüm geliştirme odaklı programlar sunulmalıdır (Duran, 2023). İklim eğitimi sadece fen bilimleri dersleriyle sınırlı kalmamalı; edebiyat derslerinde iklim temalı eserlerin incelenmesi, tarih derslerinde çevresel değişimlerin insanlık üzerindeki etkileri, sanat derslerinde iklim krizi temalı eserler üretilmesi, ekonomi derslerinde yeşil ekonomi modelleri gibi yaklaşımlar, konunun çok boyutlu anlaşılmasını sağlar (Şeker ve Hacıeminoğlu, 2021).

Uygulamalı ve deneyimsel öğrenme, öğrencilerin konuyu deneyimleyerek öğrenmelerini ve somut katkılar sağlamalarını teşvik eder (U-senyang, 2024). Okul bahçelerinde oluşturulan ekolojik alanlar, geri dönüşüm ve kompost projeleri, enerji verimliliği kampanyaları, yerel çevre kuruluşlarıyla işbirliği içinde saha gezileri ve bilimsel gözlem projeleri bu tür uygulamalara örnek teşkil eder (Emir, 2023). Program dışı etkinlikler de büyük önem taşır; çevre kulüpleri, iklim zirveleri simülasyonları, sürdürülebilirlik haftaları, film gösterimleri ve panel tartışmaları gibi etkinlikler, öğrencilerin konularla aktif olarak ilgilenmesini ve akranlarıyla bilgi alışverişinde bulunmasını destekler (Papavasileiou, Konteos, Kalogiannidis, Kalfas & Papadopoulou, 2025).

Eğitim, iklim krizinin sadece çevresel değil, aynı zamanda sosyal adalet, eşitsizlik ve küresel sorumluluk boyutlarını da ele almalıdır (Tekdoğan, 2025). Bu, bir tür eleştirel pedagoji yaklaşımını gerektirir. Öğrencilere, iklim krizinin farklı toplulukları nasıl farklı etkilediği ve tarihsel sorumlulukların neler olduğu konusunda eleştirel bir bakış açısı kazandırılmalıdır (Şen ve Özer, 2018). Yerel ve küresel ölçekteki çevresel adalet hareketleri, yerli halkların bilgi birikimi ve sürdürülebilir yaşam biçimleri hakkında bilgiler, derslere entegre edilerek konunun etik ve toplumsal boyutları güçlendirilmelidir (Kılıç ve Tok, 2016).

3.3. Aile-Okul İşbirliği ve Toplumsal Dayanışma

İklim krizine karşı etkili bir mücadele, sadece okulların değil, aynı zamanda ailelerin ve daha geniş toplumun aktif katılımını gerektirir (UNESCO, 2020, s.16). Aile-okul işbirliği, bu sürecin temel taşlarından biridir (MEB, 2019). Okullar, velilere yönelik iklim değişikliği, enerji verimliliği,

sürdürülebilir tüketim ve atık yönetimi gibi konularda seminerler, atölye çalışmaları ve bilgilendirme materyalleri sunarak veli eğitimleri ve bilinçlendirme programları düzenlemelidir (UNICEF, 2021, s.64-91). Bu yaklaşımlar, ailelerin evde de sürdürülebilir uygulamaları hayata geçirmelerine olanak tanır ve böylece öğrenme süreci sadece okul duvarlarıyla sınırlı kalmaz.

Ortak projeler ve etkinlikler düzenlenerek okul ve ailelerin birlikte katılabileceği çevre temizliği kampanyaları, fidan dikme etkinlikleri, enerji tasarrufu yarışmaları veya yerel gıda festivalleri gibi ortak projeler hem toplumsal bağları güçlendirir hem de iklim bilincini artırır (Chawla ve Cushing, 2007). Okullar, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve diğer topluluk paydaşlarıyla işbirliği yaparak daha geniş çaplı sürdürülebilirlik projelerine imza atabilirler (Sterling, 2010). Örneğin, bir geri dönüşüm merkezi kurulması, toplu taşıma kullanımının teşvik edilmesi veya yerel ürünlerin desteklenmesi gibi konularda ortak çalışmalar yapılabilir (MEB, 2022). Özellikle iklim afetlerinden etkilenen bölgelerde, okullar aileler için birer psikososyal destek ve bilgi paylaşım merkezi haline gelebilir (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2022, s.1041-1050). Afet sonrası toparlanma sürecinde gönüllü ağları oluşturulması ve yardımlaşma mekanizmalarının kurulması, toplumsal dayanışmayı güçlendiren önemli adımlardır (UNDRR, 2019, s.383-397)

3.4. Psikososyal Destek ve Kapsayıcı Eğitim Yaklaşımları

İklim krizinin yol açtığı psikososyal riskler göz önüne alındığında, eğitim sistemleri sadece bilişsel öğrenmeyi değil, öğrencilerin duygusal refahını da desteklemelidir (Tepe vd., 2022). Ayrıca, eğitimin herkes için erişilebilir ve kapsayıcı olması esastır (UNESCO, 2021, s.116). İklim anksiyetesiyle başa çıkma stratejileri bu bağlamda büyük önem taşır (Hickman vd., 2021). Okullarda psikolojik danışmanlık hizmetleri aracılığıyla, öğrencilerin iklim anksiyetesi, umutsuzluk ve kaygı gibi duygularıyla başa çıkmalarına yardımcı olacak profesyonel destek sağlanmalıdır (APA, 2017). Bu hizmetler, bireysel veya grup terapileri şeklinde olabilir (MEB, 2023). Ayrıca, okullarda nefes egzersizleri, mindfulness (farkındalık) uygulamaları ve doğayla bağ kurma etkinlikleri gibi stres azaltıcı tekniklerin öğretilmesi, öğrencilerin duygusal dayanıklılığını artırabilir (OECD, 2015, s.125-168).

Öğrencilere, iklim krizine karşı pasif bir kurban olmaktan ziyade, değişimin bir parçası olabilecekleri ve küçük adımlarla bile olsa fark yaratabilecekleri hissinin aşılanması, umut ve eylem odaklı yaklaşımlarla mümkün olur (Ojala, 2022). Başarı hikayelerinin paylaşılması, olumlu örneklerin sunulması ve öğrencilerin kendi çözüm projeleri geliştirmeleri teşvik edilmelidir (UNESCO, 2018, s.111-130). Doğada geçirilen zamanın artırılması ve doğal ortamlarla etkileşimin teşvik edilmesi, öğrencilerin doğanın iyileştirici gücünden faydalanmasını ve ekolojik empati geliştirmesini sağlar (Louv, 2008).

Kapsayıcı eğitim yaklaşımları, eğitimin herkes için erişilebilir olmasını temin eder (UNICEF, 2012, s.53-64). Engelli öğrenciler, göçmen çocuklar, sosyoekonomik dezavantajlı ailelerin çocukları gibi kırılgan grupların iklim eğitimine ve okulun sunduğu diğer imkanlara eşit erişimini sağlamak için özel eğitim materyalleri, dil desteği ve fiziksel erişilebilirlik gibi düzenlemeler gereklidir (MEB, 2021). İklim eğitiminin farklı kültürel ve sosyoekonomik arka planlara sahip öğrencilerin değerlerini ve bilgi birikimlerini dikkate alarak tasarlanması önemlidir (UNESCO, 2020, s.12-20). Özellikle yerli halkların geleneksel ekolojik bilgeliğinden faydalanılması, kapsayıcılığı artırır (Whyte, 2013). Son olarak, öğretmenlerin iklim krizi konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları, iklim anksiyetesi yaşayan öğrencilere nasıl yaklaşacaklarını bilmeleri ve kapsayıcı öğretim yöntemleri konusunda donanımlı olmaları için sürekli mesleki gelişim programları sunulmalıdır (OECD, 2021). Bu, sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda duygusal zeka ve empati becerilerini de geliştirmeyi hedefler (UNESCO, 2019, s.133-156).

3.5. Eğitim Yoluyla Oluşturulan Umut ve Direnç

Eğitim, iklim krizinin yarattığı zorluklara rağmen geleceğe dair umut ve direnç oluşturmanın en güçlü araçlarından biridir (UNESCO, 2020, s.10-15). Bu, sadece riskleri tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda potansiyel çözümleri ve daha iyi bir geleceği hayal etme kapasitesini de beslemeyi içerir (Ojala, 2012). Eğitim, genç nesilleri sadece mevcut sorunları anlayan bireyler olarak değil, aynı

zamanda bu sorunlara aktif olarak çözüm üretebilen, eleştirel düşünen, işbirliği yapabilen ve değişime öncülük edebilen küresel vatandaşlar olarak yetiştirmeyi hedeflemelidir (UNICEF, 2021, s.84-119).

Gençler, iklim krizine karşı küresel hareketin ön saflarında yer almaktadır ve seslerini duyurarak önemli bir etki yaratmaktadırlar (Hickman vd., 2021). Eğitim sistemleri, onların bu çabalarını desteklemeli, onlara platformlar sunmalı ve seslerinin duyulmasını sağlamalıdır Okullar, öğrencilerin iklim protestolarına, forumlara ve karar alma süreçlerine katılımlarını teşvik ederek, onların eylemlerinin değerli olduğunu hissettirmelidir (UNESCO, 2019, s.157). İklim krizi, yıkıcı etkilerinin yanı sıra, daha adil, sürdürülebilir ve eşitlikçi bir dünya inşa etmek için bir dönüşüm fırsatı olarak da görülebilir (IPCC, 2022, s.2655). Eğitim, öğrencilere bu vizyonu aşılamalı ve onları yeşil ekonomiye geçiş, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım gibi alanlarda yeni kariyer ve yaşam biçimleri hayal etmeye teşvik etmelidir. (Katsiampoura, Drigas ve Chaidi, 2025). Bu, kolektif eylemin ve insan yaratıcılığının krizleri aşma potansiyelini vurgulayan güçlü bir mesajdır (Sterling, 2011).

4. Sonuç ve Öneriler

Bu makale, küresel iklim krizinin aile yaşamı üzerindeki çok boyutlu etkilerini ekososyal riskler perspektifinden derinlemesine incelemiş ve eğitim sistemlerinin bu zorluklarla mücadeledeki kritik rolünü geleceğe yönelik umutlu tasavvurlarla ele almıştır. Çalışma, iklim krizinin sadece çevresel bir tehdit olmanın ötesinde, ailelerin ekonomik, sosyal ve psikososyal refahını derinden etkileyen karmaşık bir sistem krizi olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle çocuklar, yaşlılar, kadınlar, engelliler ve düşük gelirli topluluklar gibi kırılgan grupların bu etkilerden orantısız bir şekilde etkilendiği vurgulanmıştır.

Eğitimin, iklim krizine karşı farkındalık yaratma, bilgi aktarımı, davranış değişikliği teşvik etme ve adaptasyon kapasitesi geliştirme konusunda vazgeçilmez bir araç olduğu belirlenmiştir. Kapsamlı iklim eğitimleri, aile-okul işbirliği ve psikososyal destek mekanizmaları aracılığıyla, bireylerin ve toplulukların kriz karşısında dayanıklılıklarını artırma ve geleceğe yönelik eylem kapasitesi geliştirme potansiyelleri analiz edilmiştir. Ayrıca, iklim adaletinin sağlanması, çocuk haklarının korunması ve eğitimde fırsat eşitliğinin güvence altına alınması gibi etik ve politik boyutların, adil ve sürdürülebilir çözümler için temel teşkil ettiği sonucuna varılmıştır.

4.1. Eğitim Politikalarına Yönelik Öneriler

Eğitim sistemi, iklim krizine karşı daha dirençli ve bilinçli bir toplum inşa etmede öncü bir rol oynamalıdır. Bu bağlamda, aşağıdaki politikaların hayata geçirilmesi kritik önem taşımaktadır:

Öncelikle, ulusal programa kapsamlı iklim eğitimi entegrasyonu şarttır. Erken çocukluktan yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde, iklim krizinin bilimsel gerçeklerini, sosyal, ekonomik ve etik boyutlarını kapsayan, disiplinlerarası ve uygulamalı bir program zorunlu hale getirilmelidir. Bu program, sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve işbirliği becerilerini de geliştirmeyi hedeflemelidir. Eleştirel eğitim yaklaşımı, öğrencilerin iklim krizine yol açan sistemik sorunları sorgulamasına ve dönüştürücü eylemler için motive olmasına olanak tanır. (Freire, 2018).

İkinci olarak, öğretmenlerin kapasite gelişimi sağlanmalıdır. İklim eğitimi konusunda uzmanlaşmış öğretmenler yetiştirmek için kapsamlı hizmet içi eğitimler, sertifika programları ve güncel materyal desteği sunulmalıdır. Öğretmenler, öğrencilerin iklim anksiyetesi gibi psikososyal sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olacak bilgi ve becerilerle donatılmalıdır (M. & Hill, 2021).

Üçüncü olarak, okul ekolojisi ve sürdürülebilirlik programları teşvik edilmelidir. Okul binaları ve kampüsleri, enerji verimliliği, su tasarrufu, atık yönetimi ve yerel gıda üretimi gibi sürdürülebilir uygulamalar için birer model haline getirilmelidir. Bu uygulamalar, öğrencilerin teorik bilgiyi pratiğe dökmesini sağlayarak, gerçek dünya problemlerine çözüm üretme becerilerini pekiştirecektir (UNESCO, 2021).

Dördüncü olarak, dijital eğitim altyapısı güçlendirilmeli ve erişilebilirliği artırılmalıdır. Uzaktan eğitim imkanları ve dijital kaynaklar, iklim krizinden etkilenen veya dezavantajlı bölgelerdeki öğrencilerin eğitime kesintisiz erişimini sağlamak amacıyla geliştirilmeli ve herkese eşit şekilde sunulmalıdır. (World Bank, 2020).

Son olarak, psikososyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması büyük önem taşır. Okul psikolojik danışmanlık birimleri, iklim anksiyetesi ve ilgili ruh sağlığı sorunları konusunda öğrencilere ve ailelere yönelik destek hizmetlerini artırmalıdır. Bu hizmetler, öğrencilere umut aşılayan, eylem odaklı ve güçlendirici bir perspektif sunmalıdır (Clayton ve Manning, 2018).

4.2. Aile Destek Programlarına Yönelik Öneriler

Ailelerin iklim krizine karşı dayanıklılıklarını artırmak ve onları bu süreçte yalnız bırakmamak için sosyal politikalar güçlendirilmelidir. Bu alandaki temel öneriler şunlardır:

Öncelikle, kapsamlı sosyal koruma ağları oluşturulmalıdır. İklim krizi kaynaklı gelir kaybı, işsizlik veya yerinden edilme yaşayan ailelere yönelik nakit yardımı, iş kurma destekleri ve iklim sigortası gibi sosyal güvenlik mekanizmaları geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır (IPCC, 2022, s.2705-2711).

İkinci olarak, sağlık hizmetlerine erişimin güçlendirilmesi esastır. İklim değişikliği ile ilişkili sağlık sorunlarına (sıcak çarpması, vektör kaynaklı hastalıklar, solunum yolu rahatsızlıkları) karşı koruyucu sağlık hizmetleri, erken teşhis ve tedavi imkanları tüm aileler için erişilebilir olmalıdır. Özellikle kırılgan gruplara yönelik mobil sağlık birimleri ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir (WHO, 2021).

Üçüncü olarak, topluluk temelli dayanıklılık merkezleri kurulmalıdır. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları işbirliğiyle, toplulukların iklim şoklarına karşı hazırlıklı olmalarını sağlayacak bilgi, eğitim ve acil durum destek merkezleri oluşturulmalıdır. Bu merkezler, ailelerin afet risk azaltma planlarına aktif katılımını teşvik etmelidir (UNDRR, 2019, s.383-397).

Dördüncü olarak, barınma ve altyapı güvenliği önceliklendirilmelidir. İklim değişikliğinin etkilerine (sel, fırtına, sıcak hava dalgaları) dayanıklı konut ve altyapı projelerine yatırım yapılmalı, mevcut riskli yapıların dönüştürülmesi için teşvikler sunulmalıdır. Güvenli barınma, ailelerin temel güvencesidir (OECD, 2020).

Son olarak, iklim adaleti fonları ve uluslararası işbirliği artırılmalıdır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerdeki ailelerin iklim adaptasyonu ve azaltım çabalarına yönelik finansal ve teknolojik desteklerini artırmalıdır. Uluslararası işbirliği, küresel adalet ilkesi çerçevesinde iklim krizinin yol açtığı eşitsizlikleri gidermede anahtar rol oynar (UNFCCC, 2022).

4.3. Geleceğe Dair Umut ve Dayanıklılık Perspektifleri

İklim krizinin yarattığı kaygı ve belirsizlikler yadsınamaz olsa da, bu kriz aynı zamanda insanlık için dönüşüm ve yenilenme fırsatları da sunmaktadır. Geleceğe dair umudu canlı tutmak, pasif bir bekleyişten ziyade, kolektif eylem ve yaratıcı çözümler aracılığıyla mümkündür.

Eğitim, genç nesillere bu umudu aşılamalıdır. Onlara, iklim krizinin üstesinden gelinebilecek bir meydan okuma olduğunu, yeşil teknolojiler, sürdürülebilir yaşam biçimleri ve yeni ekonomik modeller ile daha adil ve yaşanabilir bir dünya inşa etme potansiyelimizin bulunduğunu göstermelidir. Gençler, iklim hareketinin ön saflarında yer alarak, değişimin katalizörleri olma güçlerini kanıtlamışlardır (IPCC, 2022, s.2711-2715). Eğitim sistemleri ve politikalar, onların seslerini duyurmalı, katılımlarını teşvik etmeli ve onlara geleceğin liderleri olarak yatırım yapmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, ailelerin dayanıklılığı ve refahı, toplumların iklim krizine karşı direncini doğrudan etkiler. Ailelerin ve eğitim sistemlerinin güçlendirilmesi, sadece bugünün sorunlarına çözüm bulmakla kalmayacak, aynı zamanda gelecek nesiller için daha yeşil, daha adil ve daha umut dolu bir dünya inşa etmenin de temelini atacaktır. Bu büyük dönüşüm, ortak sorumluluk, empati ve kararlı adımlarla mümkün olacaktır.

5.Kaynakça

Abdelmonem, M. G. (Ed.). (2024). *Home, family & climate change. Policy Report, Home Renaissance Foundation & UN Department of Economic and Social Affairs*. The University of York.

Akademi Çevre. (2024). *2022 Entegre raporu*. https://akademicevre.com/wp-content/uploads/2024/08/ER0808.pdf

Akalın, M. (2015). İklim değişikliğinin tarım üzerindeki etkileri: Bu etkileri gidermeye yönelik uyum ve azaltım stratejileri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(2), 351–378. https://doi.org/10.17218/husbed.87012

Akın, G. (2006). Küresel ısınma, nedenleri ve sonuçları. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 46*(2), 29–43.

Aksoy, C. (2023). Resilient leadership: The art of dealing with challenges in turbulent times. *International Journal of Leadership Studies: Theory and Practice, 6*(3), 203–213. https://doi.org/10.52848/ijls.1359962

American Psychological Association. (2017). *Multicultural guidelines: An ecological approach to context, identity, and intersectionality*. American Psychological Association. https://www.apa.org/about/policy/multicultural-guidelines

Artan, T. (2024). *Yeşil adaletin sesi: İklim değişikliği karşısında sosyal hizmetin rolü ve mücadelesi*. İÜC Yayınevi.

Aydoğmuş Atalay, G., & Çakır, Ö. (2021). Kronik hastalığa sahip bireylerin afetlerde zarar görebilirliği. *Hastane Öncesi Dergisi, 6*(2), 243–261.

Berry, H. L., Bowen, K., & Kjellstrom, T. (2010). Climate change and mental health: A causal pathways framework. *International Journal of Public Health, 55*(2), 123–132. https://doi.org/10.1007/s00038-009-0112-0

Besnili Memiş, O. (2023). İklim değişikliği ve sosyal adalet: Sosyal politika ve dayanıklılık çerçevesinden bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi, 3*(2), 20–37.

Brown, C. T., & Chang, Y.-L. (2024). Ecosocial policy and the social risks of climate change: Foundations of the US ecosocial safety net. *Journal of Social Policy, 1*–20. https://doi.org/10.1017/S0047279424000126

Çakır Sümer, G. (2024). İklim değişikliğinde önemli bir gündem: Yerinden edilme ve yeniden yerleştirme. *Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi (AKAD), 16*(31), 295–308. https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.1443057

Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Journal of Social Policy Conferences, 59*, 89–132.

Çalışır, Y. C. (2025). İklim değişikliğinin etkilerine karşı bir savunma mekanizması olarak sosyal koruma. *Sosyal Güvence Dergisi, 2025*(Özel Sayı), 162–186. https://doi.org/10.21441/sosyalguvence.1671645

Chawla, L., & Cushing, D. (2007). Education for strategic environmental behaviour. *Environmental Education Research, 13*(4), 437–452. https://doi.org/10.1080/13504620701581539

Clayton, S., & Karazsia, B. T. (2020). Climate anxiety: Psychological responses to climate change. *Journal of Anxiety Disorders, 74*, 102263.

Clayton, S., & Manning, C. M. (2018). *Psychological effects of climate change*. Routledge.

Clayton, S., Manning, C. M., Speiser, M., & Hill, A. N. (2021). *Mental health and our changing climate: Impacts, inequities, responses*. American Psychological Association and ecoAmerica. https://www.nhclimatehealth.org/s/See-Change-Report-on-Climate-Change-and-Youth-Mental-Health.pdf

Demirci, K., & Avcu, T. (2021). Afet süreçlerinde kadın bireylerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri: İzmir ili örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 11*(1), 86–105.

Doğru, S., & Orzan, M. (2025). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği farkındalıklarının incelenmesi. *Afet Ve Risk Dergisi, 8*(1), 182–195. https://doi.org/10.35341/afet.1464168

Dominelli, L. (2011). Climate change: Social workers' roles and contributions to policy debates and interventions. *International Journal of Social Welfare, 20*(4), 430–438. https://social.desa.un.org/sites/g/files/tmzbdl2566/files/inline-files/CLIMATE%20CHANGE.DOMINELLI.pdf

Duran, M. (2023). Erken çocukluk eğitiminde iklim değişikliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32*, 100–114. https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1132048

Emir, H. N. S. (2023). Sürdürülebilir peyzaj tasarımı açısından okul bahçeleri. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture, 2*(2), 156–177.

Erbil, F. (2023). *Türkiye'de krizler, afetler ve çocuk*. İstanbul Bilgi Üniversitesi. https://doi.org/10.47613/reflektif.2023.110

FAO, IFAD, UNICEF, WFP, & WHO. (2022). *The state of food security and nutrition in the world 2022: Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable*. FAO. https://doi.org/10.4060/cc0639en

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2015). *Climate change and food security: Risks and responses*. FAO. https://www.fao.org/3/i5188e/I5188E.pdf

Freire, P. (2018). *Pedagogy of the oppressed*. Penguin Classics.

Gallegos, D., Eivers, A., Sondergeld, P., & Pattinson, C. (2021). Food insecurity and child development: A state-of-the-art review. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*(17), 8990. https://doi.org/10.3390/ijerph18178990

Ge, S., Johnson, S., & Tzur-Ilan, N. (2025). *Climate risk, insurance premiums and the effects on mortgage and credit outcomes* (Federal Reserve Bank of Dallas Working Paper No. 2505). https://doi.org/10.24149/wp2505

Hacısalihoğlu, A., & Balcı, S. (2023). İklim değişikliğinin çocuk sağlığına etkisi ve çözüm önerileri. *Artuklu International Journal of Health Sciences, 3*(1), 93–97. https://doi.org/10.58252/artukluder.1180448

Heanoy, E. Z., & Brown, N. R. (2024). Impact of natural disasters on mental health: Evidence and implications. *Healthcare, 12*(18), 1812. https://doi.org/10.3390/healthcare12181812

Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, R. E., Mayall, E. E., Wray, B., Mellor, C., & van Susteren, L. (2021). Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: A global survey. *The Lancet Planetary Health, 5*(12), e863–e873. https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3

International Organization for Migration. (2018). *Migrants in society: Diversity and cohesion*. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl2616/files/2018-07/TP6.pdf

IPCC. (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation, and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009325844

IPCC. (2023). Summary for Policymakers. In H. Lee & J. Romero (Eds.), *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (pp. 1–34). IPCC. https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001

İğci, T., & Çobanoğlu, N. (2019). İklim değişikliğinin ve iklim değişikliğiyle ilgili küresel anlaşmaların çevre etiği bakımından değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, 7*(2), 130–146.

İlter, M. S. (2019). Kırsal kalkınmada tarım ve hayvancılığın kırsal yoksulluğu azaltmadaki etkileri "yatağan'ın sosyo-ekonomik yapısı ve tarımsal nitelikleri". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19*(44), 629–654. https://doi.org/10.21560/spcd.v19i49119.460618

İpekçi, N. N. (2023). Afetlerde kırılgan grupların sağlığı. *Sağlık Bilimleri Ve Klinik Araştırmaları Dergisi, 2*(3), 147–156.

Kabacık, S. Ç., & Deretarla Gül, E. (2021). Okul öncesi eğitim ve permakültür. *OPUS International Journal of Society Researches, 18*(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 5140–5156. https://doi.org/10.26466/opus.910266

Kanbir, Ö. (2023). Ekonomik gelişme ve ekoloji. *Liberal Düşünce Dergisi, 109*, 79–103. https://doi.org/10.36484/liberal.1216629

Karasu, M., Altürk, K., & Polat, Z. (2025). Yeşil zihinler, gri dünyalar: İklim değişikliği temsillerinin sosyo-bilişsel analizi. *Afet Ve Risk Dergisi, 8*(1), 231–254. https://doi.org/10.35341/afet.1526083

Katsiampoura, I., Drigas, A., & Chaidi, I. (2025). Yeşil eğitim: Yeşil geçiş ve sürdürülebilir kalkınma hakkında bilgi edinmek. *Dünya İleri Mühendislik Teknolojisi ve Bilimleri Dergisi*, 15, 1372-1382.

Kesik, O. A., Taştan, B., & Azgın, T. (2024). Engellilerin afet toplanma alanlarına erişebilirliğinin ağ analizi yöntemiyle belirlenmesi: Kastamonu il merkezi örneği. *Memba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi, 10*(1), 13–27.

Kılıç, S., & Tok, N. (2016). Geleneksel adalet anlayışlarından çevresel adalet anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 6*(3).

Knez, I., Butler, A., Ode Sang, Å., Ångman, E., Sarlöv Herlin, I., & Åkerskog, A. (2017). Before and after a natural disaster: Disruption in emotion component of place-identity and wellbeing. *Journal of Environmental Psychology, 55*, 33–42. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.11.002

Kronk Warner, E. A. (2015). Indigenous adaptation in the face of climate change. *Journal of Environmental and Sustainability Law, 21*(1), 129–162. https://scholarship.law.missouri.edu/jesl/vol21/iss1/6

Lai, B. S., & La Greca, A. M. (2019). The psychosocial effects of climate change. In D. M. Cooper & S. M. Stauder (Eds.), *The Oxford handbook of child and adolescent sleep* (pp. 523–540). Oxford University Press.

Louv, R. (2008). *Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Algonquin Books.

M., & Hill, A. N. (2021). *Mental health and our changing climate: Impacts, inequities, responses*. Washington, DC: American Psychological Association and ecoAmerica.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2019). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2021). *Özel eğitim ve rehberlik hizmetleri genel müdürlüğü raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2022). *Çevre eğitimi ve iklim değişikliği dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2023). *Psikososyal destek hizmetleri kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı.

Norton-Smith, K., Lynn, K., Chief, K., Cozzetto, K., Donatuto, J., Hiza Redsteer, M., Kruger, L. E., Maldonado, J., Viles, C., & Whyte, K. P. (2016). *Climate change and indigenous peoples: A synthesis of current impacts and experiences* (Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-944). U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station.

Nunes, M. L., & da Cunha, A. J. L. A. (2025). Neurodevelopment and climate change. *Jornal de Pediatria*, *101*(Suppl 1), S34–S39. https://doi.org/10.1016/j.jped.2024.10.005

OECD (2015), *Better Policies for Development 2015: Policy Coherence and Green Growth*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264236813-en.

OECD. (2020). *Green growth strategy for 2030*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264236813-en

OECD. (2021). *The state of global education: 18 months into the pandemic*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/1a23bb23-en

Ojala, M. (2012). Hope and climate change: The importance of hope for environmental engagement among young people. *Environmental Education Research, 18*(5), 625–642. https://doi.org/10.1080/13504622.2011.637157

Ojala, M. (2022). Hope and climate-change engagement from a psychological perspective. *Current Opinion in Psychology, 46*, 101514. https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101514

Olçar, K. (2023). Sivil toplum örgütlerinin kavramsal ve tarihsel gelişimi. *İzlek Akademik Dergi, 5*(2), 42–57. https://doi.org/10.53804/izlek.1381408

Onur, M., Adak, M., Kaya, Ç. M., Ünal, Ç., & vd. (2025). Kuraklığın Türkiye'deki kırsal geçim kaynakları ve kentleşme üzerindeki çok yönlü etkileri: Hafifletme stratejileri. *Afet Ve Risk Dergisi, 8*(1), 34–51. https://doi.org/10.35341/afet.1527912

Özkan, A. (2025). İklim yazınında solastalji ve ekolojik yas: Ekopsikolojik perspektiften flight behaviour analizi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29*, 368–381. https://doi.org/10.29029/busbed.1634246

Özvar, S. (2022). İklim değişikliği: Etkiler ve karşılaşılan zorluklar kapsamında bir değerlendirme. *Maliye Çalışmaları Dergisi, 68*, 81–106. https://doi.org/10.26650/mcd2022-1169899

Papavasileiou, A., Konteos, G., Kalogiannidis, S., Kalfas, D., & Papadopoulou, C.-I. (2025). Investigating the impact of sustainability-themed extracurricular activities on student engagement with the 17 SDGs by 2026: A case study of Greece. *Sustainability, 17*(7), Article 3071. https://doi.org/10.3390/su17073071

Pasikowska-Schnass, M. (2024, April). *The impact of climate change on cultural heritage* (EPRS Briefing No. 762.282). European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762282/EPRS_BRI(2024)762282_EN.pdf

Pihkala, P. (2020). Eco-Anxiety and Environmental Education. *Sustainability, 12*(23), 10149. https://doi.org/10.3390/su122310149

Rebouças, P., Falcão, I. R., & Barreto, M. L. (2022). Social inequalities and their impact on children's health: A current and global perspective. *Jornal de Pediatria, 98*(Suppl 1), S55–S65. https://doi.org/10.1016/j.jped.2021.11.004

Reid, A. (2019). Climate change education and research: Possibilities and potentials versus problems and perils? *Environmental Education Research, 25*(6), 767–790. https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1664075

Rodrigues, L. de O., Pelegrini, T. B., Galvão, N. R. M., Nunes, S. F. dos S., & Oliveira, A. M. da S. (2025). Green Currıculum: the ınsertıon of sustaınabılıty ın school educatıon. *aracê, 7*(4), 15849–15864. https://doi.org/10.56238/arev7n4-015

Shaw, J. (2025, April 2). *Housing in the climate crosshairs: A Harvard briefing on climate change and the U.S. housing crisis*. Harvard Magazine. https://www.harvardmagazine.com/2025/04/harvard-briefing-climate-insurance-housing-crisis

Sözer, A. (2019). Göç, toplumsal uyum ve aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(28), 418–431. https://doi.org/10.35675/befdergi.643948

Sterling, S. (2010). Transformative learning and sustainability: Sketching the conceptual ground. *Learning and Teaching in Higher Education, 5*(11), 17–33.

Sterling, S. (2011). Transformative learning and sustainability: Sketching the conceptual ground. *Learning and Teaching in Higher Education, 5*, 17–33.

Şen, G., & Özer, Y. E. (2018). Üniversite öğrencilerinin iklim değişikliği ve çevre sorunları konusundaki farkındalıklarının değerlendirilmesi: Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(2), 667–688.

Şengül, B., & Murat, G. (2024). Küresel iklim krizinin sosyal boyutu ve sosyal politika önlemleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 15*(41), 342–358. https://doi.org/10.21076/vizyoner.1310015

Şeker, S., & Hacıeminoğlu, E. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği*. İksad Publishing House.

Şimşir, G., Akverdi, Y., An, N., Turp, M. T., & vd. (2022.). Değişen iklimde aşırı hava olaylarının insan sağlığı üzerinde çok boyutlu etkileri ve iklimsel risklerin vektörel hastalıklar özelinde değerlendirilmesi. *Resilience*, 335–370. https://doi.org/10.32569/resilience.1170555

Tazegül Bekci, A., & Şahinöz, S. (2024). İklim değişikliğine uyum ve afet risk yönetimi bağlamında bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 13*(3), 1450–1456. https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1505353

Tekdoğan, Ö. F. (2025). Çevresel ve sosyal adalet boyutuyla sürdürülebilirlik. *TYB Akademi Dil Edebiyat Ve Sosyal Bilimler Dergisi, 43*, 29–49.

Tepe, S., Eti, S., & Kahraman, Z. (2022). İklim değişikliğinin psikososyal riskler açısından iş kazalarına etkisinin VAR yöntemi ile değerlendirilmesi: İklim değişikliği & iş kazaları ilişkisi. *Trk Dergisi, 3*(2), 1–24. https://doi.org/10.5281/zenodo.7497279

Turğut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet Ve Toplum Dergisi, 1*(1), 93–117.

UNDRR (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). (2019). *Global assessment report on disaster risk reduction 2019*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. https://gar.undrr.org

UNESCO. (2018). *Education for sustainable development: Learning to transform the world* [PDF]. Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://doi.org/10.54675/YELO2332

UNESCO. (2019). *Education for sustainable development goals: Learning objectives*. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261802

UNESCO. (2020). *Embracing a culture of lifelong learning: Contribution to the Futures of Education initiative – A transdisciplinary expert consultation report*. UNESCO Institute for Lifelong Learning. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374112

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707

UNESCO & MECCE. (2024). *Education and climate change: Learning to act for people and planet* (Global Education Monitoring Report). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://doi.org/10.54676/IQQK7707

United Nations. (2020, July 14). *Education is key to addressing climate change*. UN. https://www.un.org/en/climatechange/climate-solutions/education-key-addressing-climate-change

United Nations. (2022). *The Human Cost of Climate Change*. United Nations.

United Nations Children's Fund. (2012). *Climate change adaptation and disaster risk reduction in the education sector: Resource manual*. UNICEF. https://www.uncclearn.org/wp-content/uploads/library/unicef30.pdf

United Nations Children's Fund. (2021). *The climate crisis is a child rights crisis: Introducing the Children's Climate Risk Index*. UNICEF. https://www.unicef.org/media/105376/file/UNICEF-climate-crisis-child-rights-crisis.pdf

UNFCCC. (2022). *The Glasgow Climate Pact*. Bonn, Almanya: United Nations Framework Convention on Climate Change.

U.S. Department of the Treasury. (2023, September 29). *The impact of climate change on American household finances* (Fact Sheet). https://home.treasury.gov/system/files/136/Climate_Change_Household_Finances.pdf

U.S. Environmental Protection Agency. (n.d.). *Climate change impacts on agriculture and food supply*. Retrieved June 1, 2025, from https://www.epa.gov/climateimpacts/climate-change-impacts-agriculture-and-food-supply

U-senyang, S. (2024). Experiential learning in action: Analyzing outcomes and educational implications. *Journal of Education and Learning Reviews, 1*(2), 13–28. https://doi.org/10.60027/jelr.2024.771

Uyar, S., & Uyar, Ş. (2023). "İklim krizi karşısında eğitimin rolü". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 9*(71), 3534–3538. https://doi.org/10.29228/smryj.69899

Uyar, Ş. (2023). İklim krizi karşısında informal eğitimin önemi. *Academic Social Resources Journal*.

Uysal Şahin, Ö. (2021). Quality of life and global climate change. *Journal of Awareness, 6*(3), 147–154.

Walsh, F. (1996). The concept of family resilience: Crisis and challenge. *Family Process, 35*(3), 261–281. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1996.00261.x

Wang, P., & Altanbulag, A. (2022). A concern for eco-social sustainability: Background, concept, values, and perspectives of eco-social work. *Cogent Social Sciences, 8*(1), 2093035. https://doi.org/10.1080/23311886.2022.2093035

WHO. (2021). *COP26 Special Report on Climate Change and Health: The health argument for climate action*. Cenevre, İsviçre: World Health Organization.

Whyte, K. P. (2013). On the role of traditional ecological knowledge as a collaborative concept: A philosophical study. *Ecological Processes, 2*(7), 1–12. https://doi.org/10.1186/2192-1709-2-7

World Bank. (2020). *The COVID-19 pandemic: Shocks to education and policy responses*. Washington, DC: World Bank.

World Bank Group. (2024). *People in a changing climate: From vulnerability to action – Insights from World Bank Group Country Climate and Development Reports covering 72 economies*. World Bank. http://hdl.handle.net/10986/42395

WWF. (2021, December 10). *İklim krizinin gölgesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği*. https://www.wwf.org.tr/?11521/klim-krizinin-golgesinde-toplumsal-cinsiyet-esitsizligi

Yeşildal, A. (2020). Doğal afetlerle mücadelede yerel yönetimlerin rolü ve kapasite sorunları: Esnek şehir uygulaması. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 4*(1), 87–116.

Yeşilyurt, E., Keskin, M. Y., & Okur, M. (2024). Kriz durumlarında eğitim programının rolü ve işlevi üzerine teorik bir çözümleme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 22*(2), 1406–1437. https://doi.org/10.37217/tebd.1288744

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %100